

פטור נשים ממצוות עשה שהזמן גרמא

א"כ/ציריחס (סדר גפולת ט"א. ג.)

והטעם שנפטרו הנשים מהמצוות עשה שהזמן גרמא, לפי שהאשה משועבדת לבעלה לעשות צרכיו, ואם היתה מחוייבת במצוות עשה שהזמן גרמא אפשר שבשעת עשיית המצוה יצוה אותה הבעל לעשות מצותו ואם תעשה מצות הבורא ותניח מצותו אוי לה מבעלה ואם תעשה מצותו ותניח מצות הבורא אוי לה מיוצרה, לפיכך פטרה הבורא ממצותיו כדי להיות לה שלום עם בעלה. וגדולה מזו מצאנו שהשם הגדול הנכתב בקדושה ובטהרה נמחה על המים כדי להטיל שלום בין איש לאשתו.

א"כ/ציריחס (פרק ג, אלוהו כי ט"ב)

וכי נשים בלבד נפטרות ממצוות של מצוות? והרי אתה מוצא גם אנשים שנפטרים ממצוות שאר בני אדם. כגון, מי שהיה עסוק קודם במצוה אחת ונזדמנה לו מצוה שניה, פטור מלעשותה. 'העוסק במצוה פטור ממצוה'. ויש מצוות אחרות שאם באות לידו של אדם, חייב הוא לקיימן אפילו צריך לבטל בגללן כמה גופי מצוה אחרים – 'הרי שהיה נזיר (ואסור לו להטמא למת) וכהן גדול (ואיסור טומאה חמור עליו בכפלים) והולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו (שתי מצוות עשה שהן בחיוב כרת) ושמע שמת לו מת (אביו או אמו וכד') אינו מטמא להם (לטפל בקבורתם). אבל מטמא למת מצוה' (מת שנמצא בדרך ואין לו מטפלים אלא הוא). מחלל את נזירותו ואת כהונתו, מבטל קרבן פסחו ואינו מל את בנו, מניח כל מצוותיו ומטפל במת זה. תאמר, פטור זה שהוא פטור באותה שעה משאר מצוותיו, חסרון מעלה הוא לגביו? והלא אין הוא פטור מהן אלא מפני המצוה החמורה יותר שרובצת עליו באותה שעה, ושהיא דוחה את שאר מצוותיו משום חומרתה של זו.

ועוד אמרו בתלמיד חכם שתורתו אומנותו ולומד תורה לשמה, שהוא פטור מכמה מן המצוות בגלל תורתו שהוא עוסק בה בכל כוחו. והלא מעלתו של זה, ודאי שהיא גדולה ממעלת שאר כל אדם. ומהיכן למדת? מן הפטור הזה למדת. אם ראית בתלמיד חכם שפוטרים אותו ממצוות הכתובות בתורה, תדע שחובתו שלו ומצותו ותפקידו נעלים הם ומרוממים יותר משאר חובות.

הא למדת, שנים שהושוו לחובה ואחר כך יצא אחד מהם לפטור – לא יצא אלא מפני חובה אחרת המוטלת עליו ואינה מוטלת על האחר. פטור זה רוממות היא לו, שמעיד עליו שעסקיו בתפקידים מרוממים ונעלים יותר ואינם יכולים להעשות אלא בו.

אף האשה, כיון שהשוותה לאיש לכל המצוות שבתורה ואחר כך יצאה להפטר מחלק אחד של המצוות שהזמן גרמן – פטור זה מעלה הוא אצלה, שהוא בא להעיד כמה חשובים הם התפקידים המיוחדים שהיא עמוסה בהם עד שדוחים הרבה גופי מצוה הכתובים בתורה.

ע"ר הירש (ויקרא כ"ג. ט"א)

כבר הזכרנו בפי' פסוק מב, שנשים פטורות מסוכה. סוכה היא מצוות עשה שהזמן גרמא (קדושין לד ע"א); ובדרך כלל נשים פטורות ממצוות אלה. כך הן פטורות ממצוות ציצית, תפילין, שופר, לולב, סוכה, ראייה, חגיגה; יוצאים מכלל זה: קידוש, פסח, מצה, שמחה, הקהל. מספר החריגים הוא כמעט כמספר הנוהגים על-פי הכלל. שבת ופסח הן הגדולות שבמצוות היסוד של היהדות, החוזרות מזמן לזמן; ונשים חייבות בהן – לא רק מהבחינה השלילית (איסור מלאכה ואיסור חמץ), אלא גם מהבחינה החיובית (קידוש – "זכור" – בשבת, קרבן פסח ומצה בפסח). ואף-על-פי שהן פטורות מראייה ומחגיגה, הרי הן חייבות להשתתף בעליית רגלים – על-ידי שלמי שמחה (ראה תוספות קידושין לד ע"ב ד"ה אשה). ועל-ידי הקהל אחת לשמיטה; נמצא, שפטור הנשים משאר מצוות עשה שהזמן גרמן איננו יכול להיות תלוי בפחיתותן; כאילו התורה סבורה, שאין הן ראויות לקיים אותן מצוות. אלא נראה לנו לומר כך: התורה לא חייבה את הנשים במצוות אלה, מפני שאין הן זקוקות להן. שהרי זה כל עצמן של מצוות עשה שהזמן גרמן: הן מבטאות אמיתות, מחשבות, עקרונות והחלטות על-ידי מעשים סמליים; והן מחדשות ערכים אלה מפרק לפרק, למען נשיב אותם אל ליבנו ונגשים אותם במעשינו, והתורה מניחה שיש לאשה דביקות יתירה ונאמנות של התלהבות לייעודה; והנסיגות המזומנים לה בתחום ייעודה – סכנה מועטת נשקפת לה מהם; משום כך לא היה צורך להטיל עליה את כל המצוות, המוטלות אל האיש; כי האיש טעון זירוז חוזר ונשנה לנאמנות בקיום ייעודו; ויש צורך לחזור ולהזהיר אותו מפני כל רפיון במילוי תפקידו. וכך אתה מוצא גם במילה, שהיא המצוה המכוננת של עם ישראל: ה' לא ראה לנחוך להבטיח את בריתו – במקום המילה – על-ידי סמל נצחי אחר גם בחוג הנשים. וכן אתה מוצא גם במתן תורה (שמות יט, ג): ה' פנה אל הנשים תחילה ובנה על נאמנותן ומסירותן; והעובדה נשתמרה בתודעה הלאומית ועברה מדור לדור: בכל התעיות והירידות של עמנו הרי בשכר נשים צדקניות זכו ישראל לגאולה (עי' סוטה יא ע"ב); הן ששמרו וטיפחו את זרע התחייה.

איברא דאיכא רשות לכל אשה לקיים אף המצות שלא חייבת תורה ויש להם מצוה ושכר על קיום מצות אלו וגם לשיטת התוס' רשאות גם לברך על המצות וכמנהגו שמקיימות מצות שופר ולולב וגם מברכות שא"כ גם על ציצית שייך לאשה שתרצה ללבוש בגד שיהיה בצורה אחרת מבגדי אנשים אבל יהיה בד' כנפות ולהטיל בו ציצית ולקיים מצוה זו. ורק להניח תפילין כתבו התוס' עירובין דף צ"ו ע"א ד"ה מיכל דצריך למחות בידן משום דתפילין צריך זריזות מרובה בגוף נקי ובהיסח הדעת שמטעם זו אף אנשים שמחוייבין בתפילין נמניין מלהניחם כל היום אלא רק זמן המועט דתפלה בשחרית, וכן איפסק ברמ"א או"ח סימן ל"ח סעי' ג', ובתרגום יונתן על קרא דלא יהיה כלי גבר על אשה איתא לא יהי גולין דציצית ותפילין דהיוני תיקוני גבר על איתא לא סבירא להו לתוס' זה, ופשוט שהתוס' סברי שאינו מתרגום יונתן. אבל פשוט שהוא רק בחשקה נפשה לקיים מצות אף כשלא נצטוותה, אבל מכיון שאינו לכוונה זו אלא מצד תורעמותה על השי"ת ועל תורתו אין זה מעשה מצוה כלל אלא אדרבה מעשה איסור שהאיסור דכפירה שחושבת דשייך שיהיה איזה חלוף בדיני התורה היא עושיית גם במעשה שחמיר.

ושנית צריך לדעת כי אין זה בשביל שנשים פחותות במדרגת הקדושה מאנשים דלענין הקדושה שוות לאנשים לענין שייכות החיוב במצות שרק מצד הקדושה דאיכא בישראל הוא ציוי המצות וגם לנשים נאמרו כל הקראי דקדושה בין תחלת תנאי קבלת התורה והייתם לי סגולה ואתם תהיו לי גוי קדוש שנאמר לבית יעקב אלו הנשים ותגיד לבני ישראל אלו האנשים, ובין ואנשי קדש תהיו לי שבמשפטים והייתם קדשים דשמיני וקדשים תהיו והייתם קדשים שבפ' קדשים וכי עם קדוש אתה לה' שבפ' ראה ובכל מקום שנמצא ענין קדושה דישאל נאמר גם לנשים, ולכן גם הנשים מברכות בלשון אשר קדשנו במצותיו כמו האנשים אף על המצות שלא חייבתן תורה, ורק שהוא קולא מאיזה טעמי השי"ת שרצה להקל לנשים כדלעיל ולא מצד גריעותא ח"ו, ובהחויבים בין איש לאשתו איתא חיוב הכבוד על האיש לאשתו ועל האשה לבעלה בלא שום חלוקה, והרבה מהנשים שהיו נביאות ויש להן כל דיני נביא שבאנשים, ובהרבה דברים נשתבחו בין בקראי בין בדברי חז"ל עוד יותר מלאנשים, וליכא שום זלזול בכבודן ובכל דבר בזה שנפטרו מלמוד התורה וממצות שהזמ"ג וליכא כלל שום סבה להתרעם כלל, וזה יש לכתר"ה להסביר בכל פעם ופעם ולהיות תקיף וחזק בדעתו שהוא כדיני התורה למחות באלו הנשי שאחר כל זה יעמדו בדעתן האולת והעקושה שלא לשנות שום דבר ממנהגי ישראל הקדושים.

ובזה אגמור בברכה לשלום אמת וכוח"ט לכתר"ה ולכל אשר אתו ולכל הקהל הקדוש האנשים והנשים והטף.

ידידו מוקירו, משה פיינשטיין.

בענין התנועה החדשה של נשים השאננות והחשובות בע"ה. י"ח אלול תשל"ו. מע"כ ידידי הרה"ג מוהר"י קעלעמער שליט"א רב בבאסטאן בקהלה חשובה.

הנה בדבר הנשים השאננות והחשובות אשר בעיני הנהגות המדינות בעולם הן גם כן מהלוחמות יחד עם התנועה כזו עם הנשים הלוחמות בזה מכל העמים שבעולם, אבל נשים אלו שהן שומרות תורה רוצות להכניס מלחמתן גם במה שנוגע לכמה דיני התורה ויש מהן אשר מתפללות בטלית וכדומה בעוד דברים, ורוצה שאביע בזה דעתי בעצם הדבר ואיך שיתנהג כתר"ה.

והנה ראשית צריך לדעת כי מעיקרי האמונה הטהורה שלנו שכל התורה בין שבכתב בין שבעל פה ניתנה מהקב"ה בעצמו בהר סיני ע"י משה רבנו ע"ה ואי אפשר לשנות אפילו קוץ אחד לא להקל ולא להחמיר. אך נצטוינו שכשיש צורך לסיג ולגדר היה חיוב על הסנהדרין וחכמי התורה לתקן איזה תקנות לאסור איזה דברים וכן לחייב איזה דברים אך בהודעה מרבנן שהוא לתקנה ולסיג, ומזמן שנתפזרו בכל הארצות לית לנו כח זה אלא שיש לחכמים לתקן כל מקום ומקום איזה תקנה רק במקום ורק לזמן קצר. וממילא זה שהתורה פטרה ממצות עשה שהזמן גרמה הוא מן התורה וגם רבנן לא חייבים כי לא ראו בזה שום צורך לחייבן ואדרבה משמע שהצורך הוא לפוטרו דוקא מהטעמים שפטרנו תורה,

ולבד טעמי התורה שלא ידוע לסתם אינשי אף לא לת"ח גדולים ואנו מחוייבין להאמין שאיכא טעמים גדולים לקב"ה נותן התורה איכא גם טעמים גלויים לכל, כי סתם נשים בעולם אינם עשירות ועליהן מוטל גידול הילדים והילדות שהיא מלאכה היותר חשובה להשי"ת ולהתורה, וכן ברא השי"ת בטבע כל מין ומין דמבעלי חיים שהנקבות יגדלו את הולדות ואף את מין האדם לא הוציא מן הכלל בזה שגם טבע הנשים מסוגל יותר לגידול הילדים שמצד זה הקל עליהן שלא לחייבן בלמוד התורה, ובמצות עשה שהזמן גרמה, שלכן אף אם ישתנה סדור החיים בעולם גם לכל הנשים ולעשירות בכל הזמנים ואף כשאפשר למסור הגידול לאיזה אינשי ונשי כבמדינתנו לא נשתנה דין התורה ואף לא דין דרבנן, ולא תועיל שום מלחמה כי אין שום כח לשנות אפילו בהסכם כל העולם כולו שום דבר, והנשים שמתעקשות ורוצות ללחום ולשנות הן בחשיבות כופרות בתורה, עיין ברמב"ם פ"ג מתשובה ה"ח דשלשה הן הנקראין כופרין בתורה האומר אף על תיבה אחת שמשה אמרו מפי עצמו, והכופר בפירושה שהוא תורה שבעל פה, והאומר שהוחלף דבר אחד כל אחד משלשה אלו כופר בתורה ודינם שאין להם חלק לעוה"ב, ואף שלשון הרמב"ם הוא האומר שהבורא החליף מצוה זו, פשוט שהוא לרבותא דאף דאומר שהבורא החליף מצוה זו וכ"ש כשאומר שהרשות ביד האינשי החליף, שג"כ הרי אומר בזה שאין התורה נצחית וכל הטעם הוא שהרי מכחיש כמה כתובים המורים שהתורה נצחית כדכתב הכ"מ.